

MA'RÛF ER-RUSÂFÎ SOSYAL, SİYASÎ VE EDEBÎ HAYATI

Dr.Rabîha ÇELEBÎ

Hayatı:

Bilindiği gibi bu gün Irak Cumhuriyetinin başkenti olan Bağdad, iki kısma ayrılmaktadır. Şehrin ortasında geçen Dicle Nehri, kenti "batı yakası, yani Kerh" ve "doğu yakası yani Rusâfe", olmak üzere ikiye böler. Bu iki kısmı "el-Cisru'l-atîk" ismiyle tanınan "Eski köprü" birleştirmektedir. İbnu'l-Cehm bu tarihi eser hakkında şöyle der:

عيون المها بين الرصافة والجسر   جلبن الهوى من حيث ادري ولا ادري

Köprü ve er-Rusâfe arasındaki büyük, siyah gözlü güzeller, bildiğim ve bilmediğim yerlerden bana aşkı getirdiler.

Küçük yaşta, Mahmût Şükrü el-Alûsî'den okumuştur. Talebesinin zekası ve üstün şairliğine, hayran olan Şükrü el-Alûsî, zaman zaman, unutulmuş "er-Rusâfe" mıntikasını meşir etmek için, Ma'rûfe, er-Rusâfî nisbetini takmıştı.

19. Asrın sonunda, Bağdad'da doğmuştur. Ailesi hakkında, kesin bir bilgiye sahip değiliz. sadece, babasının "Abdü'l-ğanî" isminde, fakir bir adam olduğu, kaynaklarda zikredilir. Bağdad'da bulunan القراغول, ismiyle tanınan köhne bir mahallede, dedesinin evinde büyümüştür. Öyle bir ev ki, son derece mutevazi, küçük ve karanlıklarla örtülü. Bu durum, şairimize çok tesir etmiştir. Ma'rûf'u annesinden başkasıyla ilgilenmeyen,

içine kapalı bir insan kılmıştır. Ensâb ilmiyle meşgul olan âlimler, ona nesebini sordularsa da, kesin bir cevap alamadılar. O bu sorulara, şu iki beyitle cevaplandırır:

قالوا : ابن من انت يا هذا : فقلت لهم : ابي امرؤ جده الاعلى ابو البشر
قالوا : فهل نال مجدا ؟ قلت واعجبي أتسألوني بمجد ليس من ثمري

Ey fulan kimin oğlusun? dediler, onlara babam, en büyük dedesi Hz. Adem olandır, dedim.

Bir şerefe nail oldu mu? dediler, onlara ne garip, kendime ait olmayan şerefi, bana soruyorsunuz, dedim.

Mali durumu pek iyi olmayan, bir aileye mensup olan Ma'rûf, küçük yaşta mahalle mektebine gider. burada Kur'ân-ı Kerimi hıfzeder. Daha sonra ilk okulu bitiren şairimiz, askeri liseye girdiyse, dördüncü sınıftaki başarısızlığından dolayı, adı geçen liseden mezun olamadı. Bunun üzerine, Mahmût Şükrü el-Alûsî'den okumaya başlar. Ondan tam 12 yıl, luğat, nahiv, sarf, belağat ve edebiyat dersleri alır. Adı geçen konularda, yüce mertebeye ulaşan Ma'rûf, bir çok yüksek okullarda ve enstitülerde, hocalık yapmıştır. Tedrise, Bağdad'da bulunan bir ilk okulda başlayan şairimiz, bu göreve sırasıyla, Mendili kazasında ve Bağdad'da bir lisede, meşrutiyetin ilanına kadar devam eder. Bununla beraber, siyasi ve ictimai şiirleri yazar, ve bunlar Irak, Suriye ve Mısır gibi memleketlerde neşredilir. Bu arada, İstanbul ve Selanik gezilerinde bulunur. Arkadaşlarının teşvikiyle, İstanbul'da çıkan, "Sebîlu'r-reşâd" gazetesinin muharrirliğini bir yıl müddetle ifa eder. Aynı zamanda, İstanbul'da yüksek okullarda, öğretim görevinde bulunur. Evkâf bakanlığına bağlı bulunan, bir medresede verdiği dersler "Nefhu't-tîb fi'l-hatabe ve'l-hatîb" başlığı altında bir kitap halinde, İstanbul'da basılmıştır. Ma'rûf, adı geçen vazifelere, "Nâsırıyye" vilayeti mebusluğunu seçilinceye kadar, devam eder. Osmanlı meclisindeki bu temsilciliği, birinci dünya harbinde sona erer. İstanbul'da bulunduğu sırada, İzmirli dul bir bayanla evlenirse, bu izdivac uzun sürmez, bilinmeyen bir sebeple, hanımından ayrılır. Önceleri sarık giyen şairimiz, Selanik yolculuğunda, sarığın sebep olduğu problemlerden dolayı, bunu çıkarır, modern Türk gençlerinin, o zaman moda ittihaz ettikleri, kalpağı

giyer ve gümüşlü baston taşımaya başlar. Böylece, şeklini değiştiren er-Rusâfî, ne garibdir ki, fikrini de değiştirerek, tutucu din adamlarına çatmaya başlar. İngilizler Irakı alınca, Şama hicret eder. Burada, ömrünün çok sıkıntılı günlerini geçiren Ma'rûf, Kûdüs'de bulunan "Dâru'l mu'allimîn" için, Arap dili ve edebiyatı hocalığına, davet edilir. Bu yolculuk için, gerekli olan çok cüzi bir parayı dahi, temin edemeyen şairimiz, kitaplarının bir kısmını satmak mecburiyetinde kalır. Kûdüs'de, Şam'ın aksine, sıcak bir ilgi görür, sıkıntılı günleri, geride bırakır. 1921 yılında, Irak'ta kurulan muvakkat Arap hükümeti tarafından, vatanına davet edilir. Bağdad'da, sıcak bir şekilde karşılanır. Zaman zaman, Arapça müfettişliği, ve öğretmenlik yapan Ma'rûf, en sonunda Bağdad'da, "Dâru'l-mu'allimîn" de, arap edebiyatı hocalığında bulunur. Burada, verdiği dersler "Durûs fî târîh âdâbi'l-luğati'l-arabiyye" başlığında, Irak'ta basılmıştır. 1930 yılında, Irak büyük millet meclisine giren Ma'rûf, üç dönem, milletvekilliğine seçilir. 1933 senesinde ise, Fellûce kazasına gider ve samimi arkadaşı "Abdulazîz Arîm" tarafından, kendisine Fırat Nehrine bakan, bahçeli bir ev hediye edilir. Bu yerde, "eş-Şahsiyyetü'l - Muhammediyye" başlıklı kitabını, te'lif eder. 1941'de, Bağdad'a avdet eden Ma'rûf, "el-Azamiyye" mahallesinde oturur. Burada, güç yıllar geçiren şairimiz, "Muzhir eş-Şâvî" isminde bir zengin'in yardımlarıyla, ömrünün son günlerini geçirir ve 1945 yılında vefat eder.

Ahlakı :

Hayatından anlaşıldığı gibi, şairimizde her yönüyle, istikrar yoktur. Önce, dini tahsilini tamamlamış, sarık giymiş, sonra modaya mağlup olmuş, gazetecilik, hocalık, müfettişlik ve mebuslukta bulunmuştur. Bu durum, ahlakına tesir etmiş, onu, sürekli değişen, bir şair haline getirmiştir. Hürriyet âşığı bir şair görünümünde olan, Ma'rûf'un hayatı, maceralarla doludur. O, bu hususta, şöyle der:

فسم الفتى ميتا وموطنه قبرا	إذا لم يعيش حرا بموطنه الفتى
وان كنت في ليل جعلتك لي بدرا	إذا كنت في قفر اتخذتك مؤنسا
فقبلت منك الصدر والنحر والثغرا	وان نابني خطب ضممتك لاثما

içine kapalı bir insan kılmıştır. Ensâb ilmiyle meşgul olan âlimler, ona nesebini sordularsa da, kesin bir cevap alamadılar. O bu sorulara, şu iki beyitle cevaplandırır:

قالوا : ابن من انت يا هذا : فقلت لهم : ابي امرؤ جده الاعلى ابو البشر
قالوا : فهل نال مجدا ؟ قلت واعجبي أتسالوني بمجد ليس من ثمري

Ey fulan kimin oğlusun? dediler, onlara babam, en büyük dedesi Hz. Adem olandır, dedim.

Bir şerefe nail oldu mu? dediler, onlara ne garip, kendime ait olmayan şerefi, bana soruyorsunuz, dedim.

Mali durumu pek iyi olmayan, bir aileye mensup olan Ma'rûf, küçük yaşta mahalle mektebine gider. burada Kur'ân-ı Kerimi hıfzeder. Daha sonra ilk okulu bitiren şairimiz, askeri liseye girdiyse, dördüncü sınıftaki başarısızlığından dolayı, adı geçen liseden mezun olamadı. Bunun üzerine, Mahmût Şükrü el-Alûsî'den okumaya başlar. Ondan tam 12 yıl, luğat, nahiv, sarf, belağat ve edebiyat dersleri alır. Adı geçen konularda, yüce mertebeye ulaşan Ma'rûf, bir çok yüksek okullarda ve enstitülerde, hocalık yapmıştır. Tedrise, Bağdad'da bulunan bir ilk okulda başlayan şairimiz, bu göreve sırasıyla, Mendili kazasında ve Bağdad'da bir lisede, meşrutiyetin ilanına kadar devam eder. Bununla beraber, siyasi ve ictimai şiirleri yazar, ve bunlar Irak, Suriye ve Mısır gibi memleketlerde neşredilir. Bu arada, İstanbul ve Selanik gezilerinde bulunur. Arkadaşlarının teşvikiyle, İstanbul'da çıkan, "Sebîlu'r-reşâd" gazetesinin muharrirliğini bir yıl müddetle ifa eder. Aynı zamanda, İstanbul'da yüksek okullarda, öğretim görevinde bulunur. Evkâf bakanlığına bağlı bulunan, bir medresede verdiği dersler "Nefhu't-tîb fi'l-hatabe ve'l-hatîb" başlığı altında bir kitap halinde, İstanbul'da basılmıştır. Ma'rûf, adı geçen vazifelere, "Nâsırıyye" vilayeti mebusluğunu seçilinceye kadar, devam eder. Osmanlı meclisindeki bu temsilciliği, birinci dünya harbinde sona erer. İstanbul'da bulunduğu sırada, İzmirli dul bir bayanla evlenirse, bu izdivac uzun sürmez, bilinmeyen bir sebeple, hanımından ayrılır. Önceleri sarık giyen şairimiz, Selanik yolculuğunda, sarığın sebep olduğu problemlerden dolayı, bunu çıkarır, modern Türk gençlerinin, o zaman moda ittihaz ettikleri, kalpağı

giyer ve gümüşlü baston taşımaya başlar. Böylece, şeklini değiştiren er-Rusâfi, ne garibdir ki, fikrini de değiştirerek, tutucu din adamlarına çatmaya başlar. İngilizler Irakı alınca, Şama hicret eder. Burada, ömrünün çok sıkıntılı günlerini geçiren Ma'rûf, Kûdüs'de bulunan "Dâru'l mu'allimîn" için, Arap dili ve edebiyatı hocalığına, davet edilir. Bu yolculuk için, gerekli olan çok cüzi bir parayı dahi, temin edemeyen şairimiz, kitaplarının bir kısmını satmak mecburiyetinde kalır. Kûdüs'de, Şam'ın aksine, sıcak bir ilgi görür, sıkıntılı günleri, geride bırakır. 1921 yılında, Irak'ta kurulan muvakkat Arap hükümeti tarafından, vatanına davet edilir. Bağdad'da, sıcak bir şekilde karşılanır. Zaman zaman, Arapça müfettişliği, ve öğretmenlik yapan Ma'rûf, en sonunda Bağdad'da, "Dâru'l-mu'allimîn" de, arap edebiyatı hocalığında bulunur. Burada, verdiği dersler "Durûs fî târîh âdâbi'l-luğati'l-arabiyye" başlığında, Irak'ta basılmıştır. 1930 yılında, Irak büyük millet meclisine giren Ma'rûf, üç dönem, milletvekilliğine seçilir. 1933 senesinde ise, Fellûce kazasına gider ve samimi arkadaşı "Abdulazîz Arîm" tarafından, kendisine Fırat Nehrine bakan, bahçeli bir ev hediye edilir. Bu yerde, "eş-Şahsiyyetü'l - Muhammediyye" başlıklı kitabını, te'lif eder. 1941'de, Bağdad'a avdet eden Ma'rûf, "el-Azamiyye" mahallesinde oturur. Burada, güç yıllar geçiren şairimiz, "Muzhir eş-Şâvî" isminde bir zengin'in yardımlarıyla, ömrünün son günlerini geçirir ve 1945 yılında vefat eder.

Ahlakı :

Hayatından anlaşıldığı gibi, şairimizde her yönüyle, istikrar yoktur. Önce, dini tahsilini tamamlamış, sarık giymiş, sonra moda'ya mağlup olmuş, gazetecilik, hocalık, müfettişlik ve mebuslukta bulunmuştur. Bu durum, ahlakına tesir etmiş, onu, sürekli değişen, bir şair haline getirmiştir. Hürriyet âşığı bir şair görünümünde olan, Ma'rûf'un hayatı, maceralarla doludur. O, bu hususta, şöyle der:

فسم الفتى ميتا وموطنه قبرا	إذا لم يعيش حرا بموطنه الفتى
وان كنت في ليل جعلتك لي بدرا	إذا كنت في قفر اتخذتك مؤنسا
فقبلت منك الصدر والنحر والثغرا	وان نابني خطب ضممتك لاثما

وان لامني قوم عليك فاني للتمس للقوم في جهلهم عذرا

Eğer genç vatanında hür olarak yaşamazsa? onu ölü, vatını da mezar, isimlendirir.

Çorak bir yerde bulunursam, seninle teselli olurum. Karanlık bir gecede ise, seni bana ışık kılarım.

Eğer bir belaya uğrarsam, öperek seni kucaklarım. Göğüsünü, gerdanlığını ve ağzını öperim.

Bu durumdan dolayı, bir topluluk beni kınarsa? onları cehaletlerinden dolayı, mazur görürüm.

Kalbi, vatani Irak ve Arap ülkeleri için, duyduğu sevgi ve muhabbetle doludur. Kendine güvenen, mağrur şair Ma'rûf, başkalarını hatalarından dolayı, aşırı bir şekilde, tenkit ederdi. Bundan dolayı, toplumda pek sevilmez ve acı tenkitlere maruz kalırdı. Bu ve benzeri menfi tutumlarından dolayı, hayatta muvaffak olamamıştır. Şairimiz, son derece, fakir bir aileye mensup olmasına rağmen, cömertti. Oldukça mühim görevlere atandığı halde, zaman zaman, malı bakımından, zor günlere duçar olması, hep bu sebeptendir. Evlilik hayatında, müreffeh bir şekilde yaşamak için, gerekli serveti biriktirmekte, kısacası, mesut bir ev tesisinde, son derece başarısız olan Ma'rûf, bu talihsizliğini unutmak ister, kendisini içki sohbetleri, lehv ve maceralarla, avutmaya çalışır. Kötülüğü isteyen kendi nefesine, şöyle hitap eder:

نهيتك عن هواك فما انتهيت و لكن قد فعلت كما اشتهيت
فيا نفسي عن الشهوات كفي فانت عليك يا نفس جنيت
وما اماراة بالسوء يوما سعت في المنكرات كما سعت

Seni arzu ve heveslerinden menettim, ama, sen yine de istediğini yaptın.

Ey nefsim, sen arzu ve şehvetlerini terket. Ey nefsim, sen kendi kendine zulmettin.

Kötülükte sana ulaşan başka bir nefis yoktur.

Siyasi görüşlerinde, dini ve içtimai düşüncülerinde, oldukça katı bir

tutum içerisindeydi. Şüphesizki, onun menfi yönlerinden biri de budur.

İnancı:

Onun inancı hakkında, kesin bir şey söylemek, oldukça zordur. Bir kısım insanlar, küfrüne hükmederken, diğer bir kısmı, iman sahibi olduğunu belirtirler. Küfrünü iddia edenler, şu iki beyitini, delil olarak gösterirler:

لَقِنْتُ فِي عَهْدِ الشَّبَابِ حَقَائِقًا   فِي الدِّينِ تَقْصُرُ دُونَهَا الْأَفْهَامُ
ثُمَّ انْقَضَى عَصْرُ الشَّبَابِ وَطَيْبُشَهُ   فَإِذَا الْحَقَائِقُ كُلُّهَا أَوْهَامُ

Şair bu iki beyitte, adı geçen imanın, taklidi iman olduğunu, ifade ediyor. Bu imanın hakiki ve akli iman olmadığını açıklıyor. Önce gençliğinde, şeyhinden aldığı inancı, çok kuvvetli, sarsılmaz bir iman şeklinde tavsif eden şair, olgunluk çağında, bunların araştırma ve tahkiki gerektiren, evham olduğunu belirtiyor.

Bu hususta, netice olarak, şunu söyleyebiliriz: Her ne kadar, şair gençliğinde elde ettiği hakikatlardan şüpheye düşüyorsa da, bu hakikatları inkar etmiyor. Sadece, bunların üzerinde çalışma ve araştırmanın lüzumuna işaret ederek, sanki taklidi imandan, akli imana erişmek istiyor. Bu düşüncemizi, onun vasiyeti, çok güzel bir şekilde, teyit ediyor:

أَنَا وَاللَّهِ الْحَمْدُ مُسْلِمٌ مُؤْمِنٌ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ إِيْمَانًا صَادِقًا لِأَرَائِي فِيهِ
وَلَا أَدَاجِي ، إِلَّا أَنِي أَخَالَفُ الْمُسْلِمِينَ فِيمَا أَرَاهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أُمُورِ يَرُونَهَا مِنَ الدِّينِ ، وَلَيْسَتْ
هِيَ مِنْهُ إِلَّا بِمَنْزِلَةِ الْقَشُورِ مِنَ اللَّبَابِ ، وَ لَا يَهْمُنِي مِنَ الدِّينِ إِلَّا جَوْهَرُهُ الْخَالِصُ ،
وَعَايَتُهُ الْمَطْلُوبَةُ الَّتِي هِيَ الْوَصُولُ إِلَى شَيْءٍ مِنَ السَّعَادَةِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ
وَالْحَيَاةِ الْآخِرِيَّةِ مَا أَمَكْنَ الْوَصُولُ إِلَيْهِ مِنْ ذَلِكَ بِتَرْكِ الشُّرُورِ وَعَمَلِ الصَّالِحَاتِ ، وَكُلُّ مَا
عَدَا ذَلِكَ مِنْ أُمُورِ الدِّينِ فَهُوَ وَسِيلَةٌ إِلَيْهِ وَوَأَسْطَةٌ لَهُ لَيْسَ إِلَّا .

ان كانت الحياة نعمة سابغة من الله على عباده ، فان الموت رحمة واسعة منه عليهم،
فالموت هو رحمة الله الواسعة التي وسعت كل شيء ، كل من عليها فان ويبقى وجه ربك
ذو الجلال والاکرام .

المؤمن بالله وحده لا شريك له

معروف الرصافي

Allah'a hamd olsun ki, ben müslim ve mu'minim (Allaha ve resulüne dosdoğru bir şekilde inanıyorum). Ancak, ben müslümanların, dinden sandıkları şeylere muhalifim. Onlar özü bırakıyorlar da, kabukla meşgul oluyorlar. Beni kabuk değil, cevher, öz ve çekirdek ilgilendiriyor. Dinin gayesi, dünya ve ahiret saadetini, temin etmektir. Bu, ancak kötülükleri terk ve iyi amellerle mümkündür.

Eğer, hayat Allah'ın insanlara verdiği geniş bir nimetse, şühsesiz ki, ölüm de Allah'ın insanlara lutfettiği en büyük rahmettir. Dünya üzerindeki, her şey fanidir.

İmza

Benzeri olmayan, tek Allaha
inanan, Ma'rûf er-Rusâfî

Görüldüğü gibi, bu vasiyette, onun sağlam imanı çok açık bir şekilde zuhur etmektedir. O, burada, en ufak bir şek ve şüpheyeye mahal bırakmayacak biçimde Allah ve resulüne, inancını dile getiriyor.

Ma'rûf tasavvufta, vahdet-i vücûd görüşünü benimsemektedir. "Resâilü't-ta'likât" isimli eserinde, bu nazariyeyi müdafa eder. Ba'sın nasıl olacağı hakkındaki, sözlere pek inanmaz. İnsan akı, ba's'ın ne şekilde olacağını, idrak edemez. Bunun için, bu konu, bir sırdır. Gereken şey, sonradan dirilmeye inanmaktır. Ma'rûf'un bu görüş'eri, Arap aleminde çıkan gazete ve dergilerde, tenkit edilir. Fikirleri, geniş yankılar yapar. Bir kısım insanlar onu desteklerken, diğer bir kısmı eleştirirler.

Şiiri:

Ma'rûf'un şiirlerinde işlediği konuları, şu şekilde sıralayabiliriz.

1- Vatan:

a- Osmanlı Devri

b- İngiliz İşgali

c- Bağımsızlık Devri

d- Milliyetçilik Devri

Örnek:

Ma'rûf, Bağdad'ın İngilizler tarafından işgaline, çok üzülür. O, Osmanlılar'ın burayı terkini, uzun bir kasidede, acıklı bir şekilde, dile getirir. Kasidenin adı, "Dicle'nin

كل حزن لمانها يمتاح	هي عيني ودمعها نضاح
بيد الذل هالك مجتاح	كيف لا اذرف الدموع وعزي
جلل ما لليله اصباح	قد رمتني يد الزمان بخطب
ادمعي احرقنتني الأتراح	ان وجدني هو الجحيم و لولا
من أسى جف ماؤه الضحاح	لو درى منبعي بما أنا فيه
هو باك ودمعه سفاح	عله قد درى بذاك فهذا

Kanlı göz yaşlarım, o kadar çok ki, her üzüntü onu ağlatır.

Nasıl derinden ağlamayayım ki? şerefim, namusum zillet elinde.

Zaman bana öyle bir felaket getirdi ki, bu bir gece, yoktur sabahı.

Hüznüm cehennemdir, göz yaşlarım olmasaydı, üzüntüler beni yakardı.

Eğer Dicle benim üzüntülerimi bilmiş olsaydı, kederinden kururdu, akmazdı.

Belki bildi de bunu, hiç durmuyor akıtıyor suyunu.

İngiliz sömürgeciliğini, "Sömürü Hükümeti" ismiyle bilinen bir kasideyle şöyle kınar:

أألام في تفنيدها واعنف ؟	أنا بالحكومة و السياسة اعرف
من ان يقولوا : شاعر متطرف	ساقول فيها ما اقول ولم اخف
كل عن المعنى الصحيح محرف	علم ودستور ومجلس امة
اما معانيها فليست تعرف	اسماء ليس لنا سوى الفاظها
وفقا لصك الانتداب مصنف	من يقرأ الدستور يعلم أنه

Hükümet ve siyaseti çok iyi bilirim. Onları tenkidimden dolayı

kınanır mıyım?

Her istediğimi söylerim, korkmam tarafgir şair demelerinden.

Bayrak, anayasa, millet meclisi, bütün bunlar göstermelik boş şeyler.

Hepsi sadece isimler, sanki bunlar manasız kelimeler.

Kimki bu anayasayı okur, anlar sömürüye uygun olduğunu.

II- Toplum:

a- İlim

b- Ahlak

c- İktisad

d- Fakirlik ve Fakirler

e- Birliğe Çağın

f- Kadın

Örnek:

Ma'rûf ilimden uzak gösteriş için, şöyle der:

إذا ما عرق موطنهم اناس ولم يبنوا به للعلم دورا
فان ثيابهم اكفان موتى وليس بيوتهم الا قبورا

Eğer cehalet bir topluma hakim olur da, onlar ilim için binalar inşa etmezlerse.

Sarayları, elbiseleri, süsleri seni aldatmasın. Çünkü, cahillerin elbiseleri ölülerin kefeni gibidir. Süslü sarayları onların mezarlarıdır.

Aynı manayı, bir kaç kasidesinde, tekrar eden şairimiz, gençleri "Gençlere" ismiyle bilinen bir kasideyle ilim tahsiline, teşvik eder:

انت يا جاهل من قبل المات ميت يمرح ما بين البيوت
أو ما تعلم في هذي الحياة ان رب العلم حي لا يموت ؟

Ey cahil sen ölümden önce evler arasında koşup, coşan bir ölüsün.

Bu hayatta ilim rabbi ölmez olduğunu bilmez misin?

Kadının ilim tahsili hakkında ise, şöyle söyler:

فتلك التي ما زلت ابكي لاجلها بكاء اذا ما اشتد ادى الى الصرع
بكيت بلادمع و من كان حزنه شديدا بكى من غير صوت و لا دمع
هل يعلم الشرقي ان حياته تعلو اذا رى البنات وهذبا ؟
وقضى لها بالحق دون تحكم فيها وعلمها العلوم وادبا ؟

Cahil kadın uğruna öyle bir ağladım ki, bu ağıt şiddetlendiğinde, sara hastalığına tutulurum.

Göz yaşlarımı akıtmadan ağladım. Zira, hüznü şiddetli olan, sessiz ve yaşsız ağlar.

Şarklı, eğer kızlarını okutup terbiye eder, zulmetmeden hakkını verirse, hayatının yükseleceğini bilir mi?

III- Diğer konular:

a- Vasıf

b- Gazel

c- Felsefe

d- Medih

e- Mersiye

f- Şikayet

g- Fahr

h- Hiciv

Örnek:

Ma'rûf güneşi gurûb vaktinde şöyle tavsif eder:

نزلت تجر الى الغروب ذيولا صفراء تشبه عاشقا متبولاً
تهتز بين يد المغيب كانها صب قلمل في الفراش عليلاً
ضحكت مشارقها بوجهك بكرة و بكت مغاريها الدماء اصيلاً

Şairimiz, bu şiirde, güneşi insana benzeterek, şöyle söyler:

Gurûb vaktinde elbisesi yere deĝen gelin gibi iner. Sanki sapsarı hasta aşık, yatağında titriyor. Doğduğunda güler, battığında kanlı göz yaşları döker. (Yani şafağı kana benzetir.)

Hocasına yazdığı mersiyeden, bir kaç beyit:

لمن تركت فنون العلم والادب ؟   اما خشيت عليها من يد العطب ؟
تلك المدارس قد اوحشتها فعدت   خلوا من الدرس والطلاب والكتب

İlim ve edebiyat sanatlarını kime bıraktın? Bunların yok olmaktan hiç korkmadın mı?

O, okulları öksüz bıraktın. Ayrılışınla ne ilim, ne ders ne de öğrenci kaldı.

Ma'rûf şu beyitlerde, kendi durumunu, şöyle tavsif ediyor:

لذلك قد اتيت اليك اشكو   رثاثة بزتي و بلى كسائي
فقد رقت ثيابي اليوم حتى   تكاد تذوب من مس الهواء
غدت شفاقة حتى كاني   لبست بهن اثوب الرباء

Elbiselerim ve halimin perişanlığını sana şikayet etmeye geldim.

Giysilerim o kadar inceldi ki nerdeyse hava onları yok edecek (eritecek).

Giyinik olduğum halde çıplak gibiyim.

Şiirinin Özellikleri:

O, şiirlerinde eski tarzı terkederek, doğrudan doğruya, esas mevzuya girer. Yani yıkıntılara ağıt, gazel ve içki tavsifiyle, konuya girmiyor. Ma'rûf'da, konu birliği hakimdir. Aynı mevzuyu, kaside boyunca dile getirmesine rağmen, uslubunda ve ifadelerinde bir zayıflık görülmez. Şiirlerine kısa bir bakış, bu hususu anlamaya kafidir. Bununla beraber, nadiren bazı kasidelerinde, eski tarza meyli görülür. Onda bakire manalar ve teşbihler yer alır. Bunların en güzeli, "Suhâ" yıldızını, ölmüş bir edibe benzetmesidir. Süreyyayı ise, elmasla tezyin olmuş bir eldivene benzetir.

كان نجم السها اديب   في ارض بغداد ذو ثواء
 كأنما النجم الثريا   في شكلها الباهر الضياء
 قفاز كف به فصوص   من حجر الماس ذي الصفاء

Ma'rûf bir diğerk şiirinde, Dicle ve Fırat'ı içerisinde kanlı göz yaşları, akan iki çizgiye benzetir. Bu iki çizgi (nehir), şairin hocasının ölümünden dolayı, Irak'ın iki yanına akıyor.

أما العراق فامسى الرافدان به   سطرین للدمع في خديه قد سالا

Ma'rûf, bazı manevi şeyleri, mücessem hale koyar. Mesela, o, zan ve tahmin kelimelerini, yiyen ve içipte kanmayan insana benzetir.

كم نشرب الظن فلا نرتوي   و ناكل الحدس فلا نشبع

Şairimiz hikaye türü şiirlerde, oldukça mahirdir. Daha ziyade, Ömer b. Ebî Rabîa ve İmru'ül-Kays'ı taklid eder. Hikaye türü şiirlerinin en meşhurlarından, şunları belirtebiliriz:

Bayramda Yetim, Boşanmış Kadın, Fakirlik ve Hastalık, Sadık Rüyam ve Yetimin Annesi....

Çeşitli konulara ilgi duymuş, bunun için, mümkün olduğu kadar çok okumuştur. Bu durumu, şiirlerinde açıkça görürüz. Eski şairlerin eserlerinde görünen manaları, onun bazı kasidelerinde görmek mümkündür. Bu konuda, bir örnek bulunmaktadır:

تعودت تصرّحي بكل حقيقة   و للمرء من دنياه ما يتعود
 من قول المتنبي :

لكل امرئ من دهره ما تعودا   و عادة سيف الدولة الفتك بالعدا

Her hakikati açıkça söylemeye alıştım. Ve kişi dünyasında alıştığı şeyi yapar.

el-Mütenebbî'nin kavlinden:

Her kişi dünyasında alıştığı şeyi yapar. Ve Seyfuddevle'nin adeti düşmanları öldürmektir.

Ma'rûf derin kültürüne, Arap dili ve edebiyatındaki geniş malumatına

rağmen, halkın anlayabileceği şekilde, basit bir üslupla yazmayı tercih eder. O halka inme arzusunda, bazan çok ifrata gider, fasih lisanı terkedip, halk lehçesini kullanır. "Müslüman Kadın" başlıklı kasidesinde olduğu gibi:

فهذه حالة نسواننا   وهي لعمرى حالة مؤلة
ما هكذا يا قوم ما هكذا   يا مرنا الاسلام في المسلمة

İşte bu kadınlarımızın halidir. O da yemin ederim ki acı bir haldir.

Ey kavim İslamiyet müslim kadın hakkında bize böyle emretmiyor.

Hatta zaman zaman, en bozuk halk lehçesine iner. Bu durumu, Şam ahalisini, Sırp ve Bulgarları, hicvettiği kasidede görebiliriz.

Şiirinde, edebi sanatlara çok az yer verir. Uzun bahırlar kullanır. Örnek olarak: "Hürriyet ve Temmuz", "Vatan Gençliğine", "Bayramda Yetim", "Bağdaddaki Hapishane" ve "Yetimin Annesi" kasidelerini sayabiliriz.

Eserleri:

Ma'rûf er-Rusâfî'nin bir çok eseri vardır. O, velûd bir şairdir. Bu durum, onun kültürünün ve ıtılının genişliğini gösterir. Eserlerini kısaca şu şekilde sıralayabiliriz:

- Dîvânu'r-Rusâfî
- Nefhu't-tîb fi'l-hatâbe ve'l-hatîb
- Durûs fi târîh âdâbi'l-lugati'l-arabiyye
- Resâilü't-ta'likât
- Alâ bâbı sicni ebi'l-Alâ'
- eş-Şahsiyyetü'l-Muhammediyye
- Mecmûatü'l-enâşîdi'l-medresiyye
- Rivâyetü'l-ru'yâ
- Muhâzarâtü'l-edebi'l-arabî

- Arâu ebi'l-Alâ'
- Fî âlemi'z-zubâb
- Temâimü't-ta'lîm ve't-terbiye
- el-Edebu'r-refî' fî mîzâni's-şiiiri ve kavâfih
- Me'a'r-Rusâfiyyi's-şâir
- Nazra icmâliyye fî hayâti'l-Mütenebbî
- el-Menhelu's-sâfi fî şiiiri'r-Rusâfi
- Dürerü'l-kavâfi min şiiiri'r-Rusâfi
- Def'u'l-hücne fi'r-tizâhi'l-lükne
- el-Alet ve'l-edât
- Def'u'l-merâk fî lugati'l-âmmе min ehli'l-Irâk
- er-Risâletü'l-Irâkıyye
- el-Müslimûn

Sonuç:

Ma'rûf, Arap dili ve edebiyatına, yarım asırdan fazla hizmet etmiştir. O, sanatını ve hünerini, Arap milleti uğrunda kullanmıştır. İmparatorluğun yıkılışına kadar, Osmanlı idealine bağlı kalmıştır. O, Osmanlılara isyan eden Sırp ve Bulgarları, şiddetli bir şekilde hicveder.

Asrımızın başta gelen, Arap şairlerinden sayılır. Üstün şairliği, keskin zekası ve aklı ile temayüz etmiştir.

KAYNAKLAR:

- Battî Rôfâil, Mecellet luğati'l-arap, Beyrut, 1346/1927
- el-Edebu'l-asrî fi'l-Irâkı'l-arabî, Kahire, 1342/1923
- Bedrî, Sa'îd, Arâu er-Rusâfi, Bağdad, 1371/1951

-Matlûb, Ahmed, er-Rusâfî, Kahire, 1390/1970

-er-Rusâfî, Dîvân, Beyrut, 1351/1932

-Dürerü'l-kavâfî, Bağdad, 1389/1969

-el-Edebü'r-refî', Bağdad, 1376/1956

-Resâilü't-ta'likât, Bağdad, 1364/1944

-Tabâna, Bedevî Ahmed, Ma'rûf er-Rusâfî, Kahire, 1367/1947

-ez-Ziriklî, Hayruddîn, el-A'lâm, Beyrut, 1389/1969

الملخص

ان هذه المقالة التي بعنوان (معروف الرصافي وحياته الاجتماعية والسياسية والادبية) ، تتناول حياته بصورة مختصرة من حيث أسرته ، وتعلمه ، واسباب تخرجه ، واشتغاله بالتدريس ، ومواهبه الشعرية ، ووفاته ، ووصيته ، وسيرى المطلاع على هذه المقالة نبذة من اخلاقه من حيث وفاته لوطنه ، ووجهه للحرية ، وكرمه ، وتطرفه السياسي والديني .
والناظر الى هذه المقالة سيرى شعره من حيث خصائصه ، واغراضه ، وفنونه من وصف ، وغزل ، ومدح ، ورثاء ، وهجاء ... واخيرا سيطلع القارئ على آثاره التي تدل على خصوصية ذهنه ، وسعة اطلاعه .

ربيحة چليبي